

Finansdepartementet
Pb. 8008 Dep
0030 Oslo

Vår ref.: PAH/jpg

Oslo, 05.04.2016

Høringssvar: NOU 2016: 3 Ved et vendepunkt – Fra ressursøkonomi til kunnskapsøkonomi

Det vises til Finansdepartementets høringsbrev av 22. februar 2016 med vedlegg vedrørende ovennevnte.

Finansforbundet er det største fagforbundet i finansnæringen, med 32 000 medlemmer. Forbundet er tilsluttet YS som hovedorganisasjon.

Finansforbundet viser innledningsvis til høringssvar fra YS. Finansforbundet stiller seg bak hovedelementene i YS' høringssvar, men ønsker i tillegg å utdype forbundets syn på særlige forhold knyttet til produktivitet i finansnæringen:

Finansnæringen – en næring for andre næringer

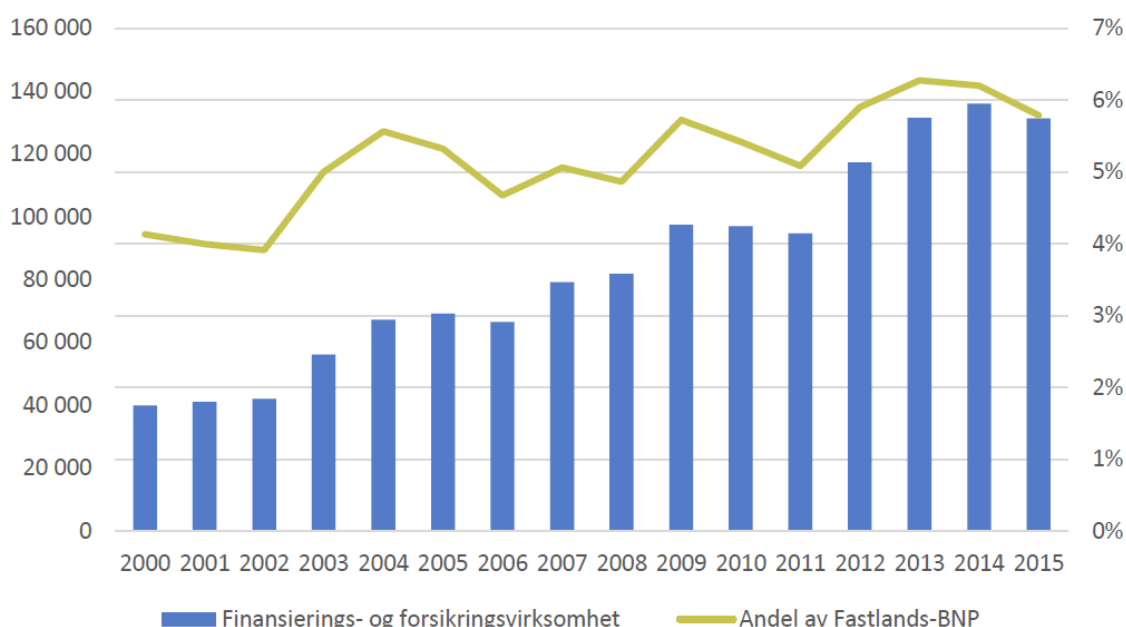
«Finansnæringen er næringslivets blodomløp. For at næringslivet skal fungere og skape vekst, må det kanaliseres kapital til lønnsomme prosjekter. Dersom bedriftene ikke selv har denne kapitalen tilgjengelig, er det nødvendig med ekstern kapitaltilførsel, enten som lån eller som egenkapital. Det er her finansnæringen bidrar, både med kapital og med kompetanse. Finansnæringen er både formidler av kapital og problemløser i finansielle spørsmål. Finansnæringen kobler sammen sparere og låntakere, og investorer og prosjektmakere. Finansnæringen står også for vesentlige deler av kapitalplasseringen og kapitalforvaltningen i samfunnet. Finansnæringen tilbyr risikoavlastning gjennom forsikring og ulike finansielle instrumenter, og finansnæringen ivaretar betalingsoverføring og valutatransaksjoner. Finansnæringen organiserer de økonomiske møteplassene som får vårt økonomiske system til å fungere. Finansmarkedet fungerer også som et viktig korrektiv til bedriftenes atferd.»

Slik innledes beskrivelsen av Finansnæringen i boken «Et kunnskapsbasert Norge».

Finansnæringens vekst i verdiskaping i Norge har vært formidabel. Fra 2000 til 2015 steg verdiskapingen fra 40 til 140 milliarder.

Finansnæringen bidrar med betydelige skatteinntekter til den norske stat. Selv gjennom perioden 2007-2009, som inkluderer finanskrisen, betalte finansnæringen mer skatt enn noen annen enkeltstående i fastlandsøkonomien, totalt 39 milliarder kroner (SSB).

Figur 22: Bruttoprodukt (i løpende priser) innen finansierings- og forsikringstjenester. Millioner kroner, og i prosent av Fastlands-Norge (høyre akse)

Kilde: Statistisk sentralbyrå, nasjonalregnskapet

Kilde: SSB / Rapport om Finansnæringens rolle i den norske frontfagsmodellen (Samfunnsøkonomisk Analyse)

Fra 1990 til 2011 økte produktiviteten med nær 160 prosent i finansnæringen, mot 45 prosent i øvrige næringer på fastlandet. Økningen er kommet til tross for finanskrisen i 2008.

Produktivitetsveksten har i stor grad kommet kundene til gode. Ikke bare har avstanden mellom renter på lån og innskudd (rentemarginen) sunket fra 5,3 til under 2 – siden 1990. Størrelsen på gebyrer er redusert, og behandlingstid på de fleste prosesser er betraktelig kortet ned gjennom dynamiske nettbaserte løsninger.

Bankenes betalingsformidlingssystem, som er et av verdens mest effektive, produserer nå mer enn fire ganger så mange transaksjoner som på begynnelsen av 1990-tallet. Samtidig er bankenes kostnader blitt mer enn halvert. Produktivitetsveksten henger i stor grad sammen med at ny teknologi er tatt i bruk, men også med stor omstillingsevne i de enkelte institusjoner.

Næringen er seg sitt ansvar bevisst når det gjelder å vedlikeholde og videreutvikle sine systemer. Nettetid i for eksempel nettbank og kortsystemer kan få store konsekvenser for samfunnet. Derfor er det også stor beredskap i næringen, både rundt driftsstabilitet og nettkriminalitet.

I dag har finansnæringen et enormt uutnyttet internasjonalt potensiale gjennom at det i Norge er utviklet effektive løsninger som gjør norsk finansnæring konkurransedyktig. I dag betjener finansnæringen i Norge i stor grad norsk næringsliv, men vi har banker som er de beste i verden på sine områder, som offshore, shipping, og sjømat. Finansnæringen kan følge norsk næringsliv ut i verden på andre områder også. Forutsetningen er imidlertid konkurransedyktige rammebetingelser.

Finansnæringen er utsatt for betydelig internasjonal konkurranse, noe sammensetningen av tilbydere i det norske finansmarkedet er et tydelig bevis på. Det er derfor avgjørende at norsk regulering følger den regulering som det blir internasjonal enighet om, og den gjennomføringsplan som EU vedtar. Særlig strenge eller tidlige norske krav vil innebære tap av konkurransekraft og dermed markedsandeler for norske aktører.

Som en fremmadlent fagforening ønsker Finansforbundet å sette søkelys på morgendagens muligheter for norsk finansnæring. Derfor har Finansforbundet sammen med BI tatt initiativ til en serie forskningsrapporter som tar for seg handlingsrommet til norsk finansnæring og muligheten for å styrke kapitalmiljøet i Norge, senest ved rapporten «Den norske finansnæringen – en vekstnæring» (2015) Professor Torger Reve, Nordkvelde m.fl.)

Vi vil bygge videre på de styrker som vår næringen har i Norge. Kvalitetstegn som høy effektivitet og sikkerhet, åpenhet, transparens og ikke minst høy kompetanse er noe den norske finansnæringen kan være stolte av. Det ligger også muligheter for å skape et større forvaltningsmiljø i Norge dersom man utnytter tilgangen på finanskapital enda mer effektivt. For å få dette til vil vi trenge myndighetenes hjelp til å utvikle en aktiv næringspolitikk for finanssektoren og en næring som tør å satse på kunnskap, forskning og innovasjon. (Forskningsrapport «Kapitalforvaltning i Norge – en ny vekstnæring?» (2013) Professor Torger Reve m.fl.)

Det offentlige Norge må ta finansnæringen på alvor som næring.

Dette gjelder ikke minst i arbeidet med oppfølging av Produktivitetskomisjonens arbeid. Finansnæringens utvikling i retning av effektivisering, automatisering og tilrettelegging for nettløsninger kan tjene som eksempel til etterfølgelse for mange. Finansnæringen kan med fordel involveres i å utvikle slike løsninger også på andre områder i samfunnet. På den annen side er det klart at slik utvikling også forutsetter en hånd på rattet slik at retningen samlet gir samfunnsøkonomisk gevinst. Begge deler forutsetter at myndigheter og politiske partier utvikler næringspolitikk for finansnæringen.

Finansmarknadsmeldinga for 2014 inneholdt mange lovord om finansnæringen, men manglet konkrete initiativ og tiltak. Finansforbundet registrerer at ansvaret for næringspolitikk for finans er plassert hos Finansdepartementet. Mange helt sentrale virkemidler sorterer imidlertid under Næringsdepartementet, herunder Innovasjon Norge og Forskningsrådet. Finansnæringen bidrar med omfattende midler til egen forskning og utvikling på sitt eget område, men bør på sikt også kunne få tilgang på offentlige forsknings- og utredningsmidler knyttet til videreutvikling og oppbygging av næringen innenfor den norske modellen. Også av hensyn til samspillet mellom finansnæringen og næringen for øvrig er det avgjørende at potensialet for produktivetsgevinster ikke begrenses av manglende utveksling av relevante initiativ mellom departementer med ansvar for næring, miljø, kunnskap, distrikt- og samferdsel – og finans.

Forskning, utdanning og innovasjon

Tirsdag 1. mars 2016 var de viktigste forskingsmiljøene, næringen og myndighetene invitert til Finansforbundets konferanse om forskning som nøkkel til verdiskaping. Hensikten var å synliggjøre utfordringer og få svar på om det er interesse for å samarbeide fremover. Sentrale representanter for næringen, rektor fra NHH og BI, og fra Forskningsrådet var enig i at det var behov for satsing på forskning på finans og samordning av forskningsressursene.

Det kom frem at relativt til andre viktige sektorer i Norge er det i dag svært begrenset kontakt mellom finansnæringen og sentrale utdannings- og forskningsinstitusjoner. Omfanget av forskning er begrenset og samspillet mellom næringslivet og institusjoner for forskning, utdanning og innovasjon er ikke utviklet i samme grad som på mange andre områder. Dette skyldes ikke minst at ledelsen i næringen selv har hatt begrenset oppmerksomhet på mulighetsrommet som ligger i dette samspillet. Finansforbundet er overbevist om at å involvere og ansvarliggjøre finansnæringen i en næringspolitikk for finansnæringen kan bidra til å øke oppmerksomheten rundt slike muligheter.

Kapital er en viktig råvare på veien mot det grønne skiftet. Finansnæringen har et godt utgangspunkt for å bygge opp unik kompetanse innenfor grønn finans. Statens Pensjonsfond Utland og store norske kapitalforvaltermiljøer er allerede drivere for fremveksten av ansvarlige investeringer. Med en tydelig satsning på forskning og innovasjon innenfor grønn finans vil finansnæringen kunne bidra til å utløse potensialet i samfunnet for en grønnere vekst.

I motsetning til mange andre næringer i Norge har finansnæringen lite erfaring med forskningsarbeid og forskningsbasert innovasjon.

Det ble klart at Norge trenger en overbygning som koordinerer myndigheter, næring og de viktigste forskingsmiljøenes innsats. Dette kan gjøres på flere måter, men forutsetter trolig at myndighetene er med. I Sverige ble The Swedish House of Finance (SHoF) grunnlagt i 2011 av Stockholm School of Economics (SSE) og Institutt for økonomisk forskning (SIFR) gjennom et statlig initiativ for å styrke økonomisk forskning i Sverige med det formål å være en av de beste forskningsinstitusjonene i Europa. SHoF er finansiert av regjeringen og finanssektoren.

Plass til alle

Det hjelper lite om den norske produktiviteten slår OECD, dersom veksten kommer fordi bare de mest effektive arbeidstakerne er i arbeid.

At effektiviseringen har en samfunnsmessig kostnad er tydelig i finans sektor, *hvor det ikke lenger synes å være plass til eldre arbeidstakere:*

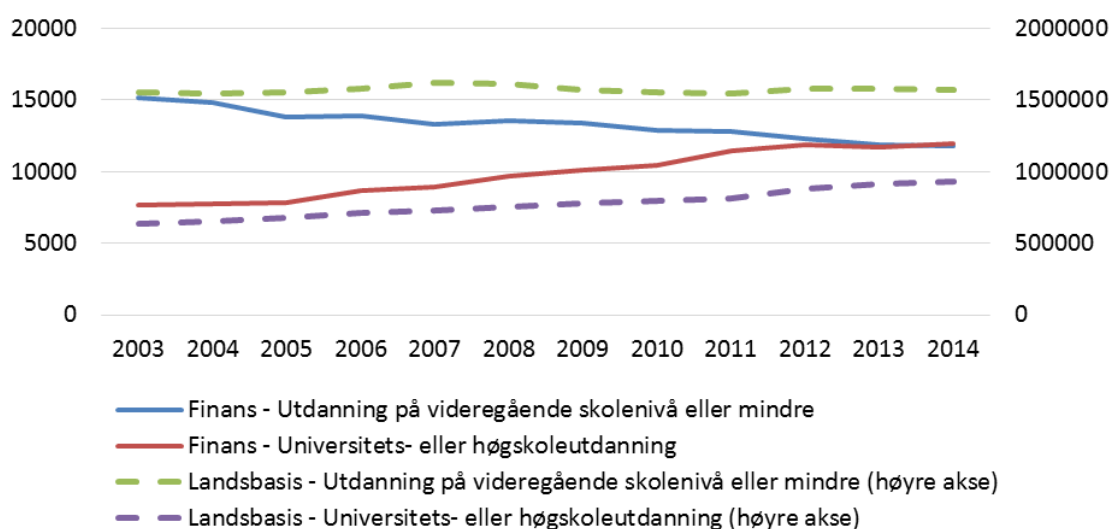
Tabell 20. Antall ansatte i bank- og forsikringsvirksomhet¹ per 1. september 2015. Etter alder i tellingsåret, bedriftstype og kjønn. Antall
--

	Alder i tellingsåret											
	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67
Menn og kvinner												
Ansatte i alt	938	839	851	855	818	741	597	475	353	219	154	22

Tabellen over viser antall ansatte etter alder. Tallene er utdrag av SSB-tall for Finans Norge sine bedrifter målt per 1. september 2015 (inkl deltidsansatte, men ekskl. Storebrand og IF).

Aldersgruppen 56-61 er representert med antall ansatte på linje med det som kan forventes ut i fra en statistisk fordeling av ansatte på forskjellige alderskategorier. Etter fylte 62 år synker antallet som fortsatt arbeider i finans dramatisk. Mange av de som er gått av med førtidspensjon, ville ikke gjort det dersom forholdene hadde ligget til rette for at de kunne fortsette å arbeide uten anmodning fra arbeidsgiver om å «ta en pakke» og gå av tidlig. I vår tid er forventet levetid på full fart oppover og det signaliseres på den ene siden at folk må forvente å arbeide lenger. På den annen side blir det færre og færre arbeidsgivere som ønsker denne arbeidskraften velkommen, i produktivitetsvekstens navn.

En annen konsekvens av krav om økt produktivet finner vi i oversikten *over strukturen for utdanning blant de sysselsatte innenfor finans og på landsbasis;*

Kilde: SSB / Rapport om Finansnæringens rolle i den norske frontfagsmodellen (Samfunnsøkonomisk Analyse)

Tallene viser at antall ansatte som kun har utdanning på grunn- og videregående nivå er på full fart ut fra næringen som sektor. Finansbedrifter krever nå som hovedregel at nyansatte som kommer inn minst har bachelornivå. Prosentvis økning i antallet med mastergrad er enda høyere. Det er skrevet mye om «mastersyken» og det som tilsynelatende er et krav om avansert utdanning for å utføre, i noen tilfeller, oppgaver som tidligere ble utført av ansatte med videregående nivå. Næringen er imidlertid klare på at kravet om utdanning slår ut i økt produktivitet. Ikke alle er egnet for å ta mastergradsstudier.

Utviklingen ville for så vidt ikke volde bekymring på makronivå dersom det i andre sektorer i Norge var behov for den arbeidskraften som ufrivillig går ut av finans. Dersom eldre ansatte uten mastergrad fant alternativt arbeid i andre sektorer var ikke situasjonen et samfunnsproblem. Finansforbundet legger imidlertid til grunn at trenden som i dag preger finans også er til stede, eller vil komme, i andre sektorer.

Under trepartssamarbeidet i den norske modellen holder partene i arbeidslivet lønnsveksten innenfor ansvarlige rammer, mens myndighetene med sin politikk skal bidra til at arbeidsledigheten holdes så lav som mulig. YS etterlyser flere konkrete tiltak som viser at myndighetene tar sin del av trepartssamarbeidet alvorlig.

Dersom tiltak for produktivitet blir så krevende for enkeltindivid at bare de mest effektive får tilgang til arbeid, er spørsmålet hva som skal skje med de andre. Disse spørsmålene kan – og bør – i tillegg til eldre og lavere utdannede reises også for folk med fysisk eller psykisk utviklingshemming, småbarnsforeldre, innvandrere med mangelfulle språkferdigheter, de som blir utbrent av press i yrkeslivet og så videre. Finansforbundet vurderer blant annet at redusert arbeidsgiveravgift for arbeidsgiver som ansetter utsatte kategorier arbeidstakere bør benyttes som et aktivt virkemiddel for å utnytte all arbeidskraft og inkludere dem i arbeidslivet (for eksempel seniorrabatt).

Finansnæringen – samfunnskostnader ved produktivitetsveksten

Finansnæringen er en internasjonal konkurranseutsatt næring. I dag står utenlandsk eierskap bak mer enn halvparten av virksomhetene i finansnæringen. I seksårsperioden 2003 til 2009 har andelen økt fra 30 % til 49 %. Samtidig utkontrakteres mange deler av norsk finansnæring til utlandet. Rammebetingelser som blir for strenge bidrar til at norsk finansnæring selger virksomhet eller flytter utenlands.

Norges bank publiserte i «Finansiell infrastruktur 2015» anbefalinger for en robust og effektiv infrastruktur i finans. I rapporten fremheves det at selskapene som utkontraherer tjenester må være i posisjon til å drive effektiv kontroll og styring. Videre ser man utfordringer knyttet til konsentrasjon på leverandørsiden på en del it- og systemleverandører. Dette fører til økt sårbarhet. Norges Bank legger vekt på at selskapene som utkontraherer virksomhet, kontinuerlig må vurdere om de bør innkontrahere igjen.

En global forskningsundersøkelse om inn- og utkontraktering i 2014 utarbeidet av Deloitte konkluderer at myndighetsinsentiver til å innkontraktere i liten grad fungerer, når utkontraktering først har funnet sted.

En næringspolitikk bør konkretisere hva som er et hensiktsmessig omfang av kjernevirksomhet som vi bør beholde i Norge. Finansforbundet er bekymret for den sterke veksten av bruk av dette virkemidlet i de største finansinstitusjonene. Fra å tidligere omfatte noen hundre arbeidsplasser i Norge eksisterer det nå planer og utredninger som omfatter utkontraktering av flere tusen finansarbeidsplasser ut av Norge de nærmeste årene. (De minste finansinstitusjonene benytter seg i mindre grad av utkontraktering da de har for små volum).

Bekymringen er grunnnet både i antall arbeidsplasser som forsvinner ut av Norge, og at det stadig er nye fagområder som ønskes flyttet over til lavkostland (viktigste argument for utkontrakteringsprosessene). Gjennom disse prosessene ser vi også at viktige kompetansemiljøer bygges ned i de norske delene av virksomhetene. Det er ikke lenger slik at utkontraktering kun er begrenset til rene støttefunksjoner. Utviklingen gjør at det vil være riktig å se på intensjonen i lovverket knyttet til hvor grensen for kjernevirksomhet går.

Næringen må i fremtiden være, i en enda større grad, til stede på kundenes premisser. Finansforbundet forventer store endringer knyttet til teknologiutvikling og kundeadferd i årene som kommer. Dette vil kreve mye av næringens ledere og ansatte. Utkontraktering av arbeidsoppgaver for å redusere kostnader bør etter vårt skjønn være unntaket i en næring preget av høy kompetanse, produktivitet samt høye krav til sikkerhet og tillit.

Utkontraktering er ikke en lettvinnt måte å effektivisere organisasjonen på. Transaksjonskostnadene blir ofte store, sparte kostnader kan fort «spises opp» av nye kostnader. Mye oppbygging av ny kunnskap skjer nå utenfor landet og Norge kan miste noe av sin innovasjonskraft. Norsk finansnæring må satse på kunnskap for å være attraktiv for kundene. Innovasjon og forskning vil være sentrale virkemidler for å nå dette målet. Det er ikke bare «å flytte hjem igjen» for dette fører til at bedriften ofte mangler den kunnskap som skal til. (Rapport «Outsourcing-hva viser forskning om mål og resultater?» (2013) Professor Petter Gottschalk)

Ny teknologi er grenseløs. Finansforbundet mener at myndighetene bør foreta en vurdering av sikkerheten og personvern når så mange sensitive kundeopplysninger lagres i bl.a. grenseløse «nettskyer». Vi må sikre oss slik at sensitive kundeopplysninger ikke kommer på avveie og kan misbrukes. Finansforbundet mener at myndighetene snarest må iverksette arbeid med å utrede sikkerhetstrusselen ved utkontraktering og ivareta kundeinformasjon som sendes over landegrensene. Også forholdet mellom norsk og utenlandsk eierskap er relevant å vurdere i denne sammenheng. Dette er for viktig til bare å være opp til den enkelte bedrift.

Det må legges til rette for omstillingsprosesser i Norge som alternativ til outsourcing. Norge trenger sterke miljøer for innovasjon og utvikling for det er det som i mange år har styrket vår konkurransekraft.

Rammebetingelser for pensjonsforvaltning og næringsvirksomhet

Statistikk fra Finans Norge (<https://www.fno.no/statistikk/livsforsikring/antall-livsforsikringer-og-pensjoner/>) viser tydelig at norske ytelsespensjoner nå blir aktivt erstattet av innskuddspensjoner. Antallet fripoliser øker årlig. Nordea og Silver har varslet at de søker utflagging fra Norge, mens Storebrand har tilpasset seg gjennom omfattende utkontraktering og nedbemanning. Det er ikke lenger et marked for flytting av fripoliser. Pensjonskapital tilordnet ytelsesbaserte ordninger og fripoliser forvaltes uten avkastning for kundene, mens pensjonskapital tilordnet innskuddspensjon forvaltes helt annerledes.

Rapport fra Menon

I oktober 2015 gikk Finans Norge og Finansforbundet inn i et felles forskningsprosjekt for å synliggjøre kostnader ved myndighetenes reguleringer på finansområdet. Både Finansforbundet og Finans Norge har lenge vært opptatt av konsekvensene av reguleringene, og har sett behov for at de samfunnsøkonomiske kostnadene ved finansmarkedsreguleringer utredes og synliggjøres.

Analyseselskapet Menon fikk oppdraget som er ment å skaffe kunnskap og etablere en modell for konsekvensene av myndighetenes reguleringsforslag. Det er særlig der hvor myndighetene gjennomfører egne nasjonale reguleringer at vi har sett behovet for analyser.

Menon leverte to rapporter i februar 2016.

I den første rapporten anslår Menon det samfunnsøkonomiske tapet ved norsk gjennomføring av Basel I-gulvet til 2,8 milliarder kroner i nåverdi over en periode på 25 år. Dette er tap som følge av redusert økonomisk aktivitet, konkurransevridende effekter og redusert skatteinngang. Reglene har også en rekke ikke-tallgitte effekter.

I den andre rapporten finner Menon at i nåverdi fører fjerning av kravet om årlig rentegaranti til fordel for sluttgaranti til en positiv forventet netto nytte på 16 milliarder kroner over en periode på 20 år. Gjeldende regulering fører til et tap som følge av forvaltning av pensjonskapital med for lav risiko og for lav avkastning. De 16 milliardene er midler som skulle blitt til pensjon for arbeidstakerne, men som aldri blir realisert.

Konklusjonene viser at det er store samfunnsøkonomiske konsekvenser ved denne type regulering.

Bankreguleringene gir både utfordringer for industri og andre som får dårligere lånevilkår, for norske banker som må sette mer kapital i reserve bak hver krone og for ansatte i bedriftene som risikerer at Norge blir et lite attraktivt marked for finansiering.

Den årlige rentegarantien slår særlig negativt ut. Til tross for at bedriftene nå avskaffer ytelsesbaserte pensjoner ligger det fripoliser til en verdi av 230 milliarder som forvaltes uten særlig avkastning grunnet krav til årlig dekning av rentegaranti. Kombinert med solvenskravene fører dette til et enormt tap for samfunnet. Ikke bare vil enkeltmennesker få mindre i sin alderdom, men aldershjem og sykehjem som har store deler av sine inntekter fra disse pensjonene, vil få økonomiske problemer. Dette gir igjen utfordringer for velferdsstaten.

Kravene til ytelsespensjoner er – kombinert med markedssituasjonen – satt så høyt at det ikke er betalingsvilje blant arbeidsgivere til å opprettholde dem. Paradoksalt nok bidrar kravene som skulle sikre pensjonene til at ordningene avskaffes. Overgangen til innskudd vil medføre større forskjeller mellom fremtidens pensjonister.

Under paraplyen av EUs kapitalmarkedsunion og TTIP/TISA-forhandlingene arbeides det for bredere utveksling av finansielle tjenester over landegrensene. Etter hvert som dette arbeidet gir resultater vil ikke norske livselskap kunne konkurrere om ytelsesbaserte kontrakter under dagens regelverk. Da vil vi på sikt kunne oppleve at våre pensjoner forvaltes fra utlandet, med de rammer som gjelder der.

Finansforbundet ønsker en kostnadseffektiv forvaltning og administrasjon av både av pensjon under opptjening og for tidligere opptjente rettigheter (fripoliser, pensjonsbevis og pensjonskapitalbevis). Finansforbundet mener at dagens rammeverk for forvaltning av fripoliser og andre garanterte pensjonsrettigheter medfører tap for arbeidstakere i privat sektor og må gis gunstigere rammevilkår i tråd med tilsvarende ordninger i EU.

Med vennlig hilsen
FINANSFORBUNDET

Pål Adrian Hellman
Forbundsleder